

ART. 14. WYNAGRODZENIE ZA KORZYSTANIE ZE ŚWIADCZENIA

- §1. W wypadku odstąpienia od umowy strona korzystająca ze świadczenia zobowiązana jest do zapłaty drugiej stronie wynagrodzenia za korzystanie z niego za okres od otrzymania świadczenia do chwili odstąpienia i zaofiarowania zwrotu świadczenia.
- §2. Wynagrodzenie za korzystanie ze świadczenia ustala się według przeciętnych stawek rynkowych z uwzględnieniem niedogodności, jakich doznał korzystający ze świadczenia w związku z naruszeniem zobowiązania.
- §3. Konsument nie jest zobowiązany do zapłaty wynagrodzenia za korzystanie ze świadczenia.

A. Podstawy regulacji

A.1. Analiza prawnoporównawcza – źródła

A.1.1. Źródła

Źródła inspiracji art. II:14 projektu ujęte są w: art. 346 k.c.n., art. 439 w zw. z art. 346 k.c.n., art. 3 dyrektywy o sprzedaży konsumenckiej, art. III – 3:514 DCFR, wyroku ETS z 17 kwietnia 2008 w sprawie *Quelle AG v. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände* (C – 404/06).

A.1.2. Analiza prawnoporównawcza

Obowiązek zapłaty wynagrodzenia za korzystanie z przedmiotu świadczenia, który podlega zwrotowi w razie odstąpienia od umowy, zasadniczo nie stanowi przedmiotu regulacji szczególnej w aktach prywatnego prawa międzynarodowego, w szczególności Konwencji wiedeńskiej czy w projektach europejskich. Wśród tych ostatnich można wskazać na postanowienie art. III – 3:514 (1) DCFR, na podstawie którego strona jest zobowiązana do zapłaty rozsądnej kwoty tytułem wynagrodzenia za używanie świadczenia, z którego odniosła korzyści (chyba że na podstawie art. III – 3:513 [1] jest obowiązana do zwrotu korzyści uwzględniającej to użycie).

Z powyższej regulacji można wnioskować, że reguła ta dotyczy wszystkich stosunków zobowiązaniowych, niezależnie od ich źródła, w szczególności – jeżeli chodzi o umowę – od jej konsumenckiego, gospodarczego czy tzw. powszechnego charakteru. Wyrażone zapatrywanie jest zasadne, biorąc pod uwagę system regulacji zawartej w DCFR, który z założenia odnosi się do wszystkich stosunków prawnych, chyba że szczególne normy stanowią odmiennie. W związku z ostatnim zagadnieniem należy odwołać się do uregulowania zawartego w księdze IV dotyczącej poszczególnych umów oraz uprawnień i obowiązków z nich wynikających, która w części A, rozdziale 4, oddziale 2 reguluje środki ochrony prawnej przysługujące kupującemu w razie niezgodności dóbr z umową. Biorąc pod uwagę art. IV.A – 4:201 DCFR, należy zauważyć, że uregulowanie skutków naruszenia zobowiązania przez sprzedawcę nie jest odmienne względem regulacji ogólnej zawartej w księdze III, do której wspomniane postanowienie wprost się odwołuje (z wyjątkiem dotyczącym określenia niedopuszczalności odstąpienia od umowy sprzedaży przez konsumenta, tj. w razie nieistotnej niezgodności dóbr z umową [art. IV.A – 4:202] oraz określenia zakresu odpowiedzialności odszkodowawczej sprzedawcy, który nie jest przedsiębiorcą). Na podstawie powyższego *lege non distinguente* można twierdzić, że powołany wyżej art. III – 3:514 DCFR ma zastosowanie również do umowy sprzedaży konsumenckiej.

Natomiast biorąc pod uwagę krajowe rozwiązania w omawianym zakresie, można odwołać się do regulacji niemieckiej w kształcie obowiązującym po reformie prawa zobowiązań. Na podstawie § 346 (1) i (2) k.c.n. w razie odstąpienia od umowy dłużnik jest obowiązany do zwrotu świadczenia, ale także pożytków z niego, a ponadto do zapłaty wynagrodzenia, jeżeli restytucja naturalna nie jest możliwa bądź świadczenie zostało przez niego zużyte, zbyte, obciążone lub przetworzone, a także gdy świadczenie uległo pogorszeniu lub utracie, z wyjątkiem normalnego zużycia przedmiotu świadczenia. Od powyższej zasady w § 346 (3) k.c.n. przewidziane są wyjątki ze względu na moment wystąpienia wadliwości świadczenia, ze względu na odpowiedzialność wierzyciela za pogorszenie świadczenia lub jego utratę, a także ze względu na rodzaj pogorszenia. Klauzulą generalną jest dookreślony obowiązek zwrotu wszelkiego dodatkowego wzbogacenia, która niejako domyka ustawowy system restytucji świadczeń w razie odstąpienia od umowy. Z powyższego wynika, że w prawie niemieckim przewidziana jest możliwość żądania zapłaty wynagrodzenia za korzystanie ze świadczenia w razie odstąpienia od umowy przez stronę uprawnioną, a ponadto obowiązek ten jest powiązany ze stanem świadczenia, które podlega zwrotowi. Regulacja ta obejmuje również przypadek naruszenia zobowiązania przez sprzedawcę, w tym wynikającego z umowy sprzedaży konsumenckiej, jeżeli kupujący zasadnie korzysta z uprawnienia do odstąpienia od umowy. Natomiast w zakresie regulacji szczególnej dotyczącej umowy sprzedaży zostało wprowadzone rozwiązanie zawarte w § 439 k.c.n. (wykonanie uzupełniające), które przewidując uprawnienie kupującego do żądania naprawy rzeczy lub jej wymiany i obciążając sprzedawcę obowiązkiem poniesienia kosztów tegoż uzupełniającego wykonania zobowiązania, czyli doprowadzenia świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem, w szcze-

gólności transportu, wysyłki, pracy oraz materiałów, w zakresie obowiązku zwrotu świadczenia w razie wymiany rzeczy odsyła jednocześnie do przedstawionego wyżej uregulowania, tj. w szczególności do § 346. Na gruncie takiej regulacji pojawiła się wątpliwość co do zgodności regulacji niemieckiej z postanowieniami dyrektywy o sprzedaży konsumenckiej, w szczególności z jej art. 3. Zagadnienie to stało się przedmiotem pytania prejudycjalnego zgłoszonego przez niemiecki sąd krajowy do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w trybie art. 234 TWE w sprawie *Quelle AG v. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände* (C – 404/06), którego treść sprowadza się do rozstrzygnięcia problemu, czy dyrektywa 99/44 o sprzedaży konsumenckiej sprzeciwia się możliwości wprowadzenia przez ustawodawstwo krajowe dopuszczalności żądania przez sprzedawcę wynagrodzenia za używanie rzeczy, która podlega zwrotowi ze względu na jej wymianę na nową z powodu niezgodności z umową. Prawo niemieckie obejmuje bowiem regulacją dotyczącą skutków odstąpienia od umowy również skutki wymiany rzeczy na nową. Stan faktyczny, na którym opiera się pytanie prejudycjalne, dotyczy przypadku, w którym konsument kupił zestaw kuchenny, w którym po upływie roku i pięciu miesięcy kupujący stwierdził, że na wewnętrznej ścianie piekarnika odpadła warstwa emalii i z braku możliwości naprawy zażądał wymiany rzeczy na nową, co sprzedawca uczynił, żądając jednocześnie wynagrodzenia za korzystanie (w ostatecznej kwocie około 70 euro) z tego piekarnika przez kupującego do chwili jego wymiany na nowy.

Rozważana sprawa tocząca się przed Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości, zakończona orzeczeniem wydanym 17 kwietnia 2008 r., jest pierwszą, w której Trybunał dokonał wykładni dyrektywy o sprzedaży konsumenckiej. W związku z powyższym należy zwrócić uwagę na kilka kwestii, które zostały poruszone w toku jej rozpoznawania, a także propozycję rozstrzygnięcia zawartą w opinii adwokata generalnego, rozstrzygnięcie Trybunału oraz jego motywy.

Argumentacja strony niemieckiej opierała się między innymi na podniesieniu kwestii ekonomicznej, tj. czerpania korzyści przez konsumenta w razie wymiany dobra na zgodne z umową, a także na twierdzeniu, zgodnie z którym dyrektywa 99/44 stanowi o wymianie wolnej od opłat, ale tylko w zakresie jej „wykonania”, tj. dostawy nowej rzeczy, ale nie obejmuje już swoim zakresem korzystania przez konsumenta z rzeczy do momentu jej wymiany na nową. Z kolei na przykład rząd austriacki kwestionował ten argument, twierząc, że dopuszczenie możliwości żądania wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy do chwili jej wymiany prowadzi do nierównowagi pomiędzy uprawnieniem konsumenta do naprawy oraz wymiany, pomimo że w dyrektywie mają one pozycję równorzędną, a w rezultacie taka wykładnia prowadzi do ograniczenia uprawnień konsumenta w razie niezgodności dobra z umową przez stworzenie niedogodności dla konsumenta w postaci obowiązku zapłaty wynagrodzenia za korzystanie z dobra, które okazało się niezgodne z umową, a tym samym do ograniczenia odpowiedzialności sprzedawcy.

Opinia rzecznika generalnego w tej sprawie³³⁹ jest negatywna względem zapatrywania niemieckiego. W konkluzji opinii rzecznik stwierdza bowiem, że dyrektywa 99/44 nie dopuszcza możliwości przyznania w prawie krajowym uprawnienia sprzedawcy do żądania wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy, która była początkowo niezgodna z umową, a następnie na żądanie konsumenta wymieniona na nową. W pierwszym rządzie podniesione zostało, że w art. 3 ust. 1 dyrektywy o sprzedaży konsumenckiej zawarta jest norma, zgodnie z którą sprzedawca odpowiada wobec konsumenta za wszelki brak zgodności dobra z umową, który istnieje w chwili wydania. Na podstawie art. 3 ust. 2 konsumentowi przysługuje uprawnienie do wolnego od opłat żądania doprowadzenia do zgodności dobra z umową, natomiast rodzaje obowiązków sprzedawcy (tj. np. bezpłatna dostawa, przesyłka), które winny zostać wykonane w ramach wymiany jako wolne od opłat, zostały wymienione jedynie przykładowo. Nie został również uznany za zasadny zarzut bezpodstawnego wzbogacenia konsumenta w razie braku zapłaty wynagrodzenia za używanie towaru, bowiem konsument, zapłaciwszy cenę, był uprawniony do korzystania z dobra zgodnego z umową, a jeżeli było ono niezgodne, tzn. że korzystał z wartości niejako niższej niż sam uścił. Rozstrzygnięcie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z 17 kwietnia 2008 r. jest następujące: art. 3 dyrektywy 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji musi być interpretowany w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu przepisów krajowych pozwalających sprzedawcy, który sprzedał towar konsumpcyjny dotknięty wadą w postaci niezgodności z umową, na żądanie od konsumenta wynagrodzenia za używanie towaru niezgodnego z umową do czasu jego wymiany na nowy. Z uzasadnienia orzeczenia wynika, że Trybunał poparł wyżej przedstawioną argumentację rzecznika generalnego.

Według Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości ciążący na sprzedawcy obowiązek nieodpłatnego doprowadzenia towaru do stanu zgodnego z umową czy to w formie naprawy, czy wymiany towaru ma na celu ochronę konsumenta przed ryzykiem obciążeń finansowych, które to ryzyko, w braku tego rodzaju ochrony – jak to podnosi rzecznik generalny (w pkt. 49 opinii) – mogłoby zniechęcić go do korzystania z przysługujących mu praw. Ta gwarancja nieodpłatności, pożądana przez prawodawcę wspólnotowego, prowadzi do wykluczenia wszelkich roszczeń finansowych sprzedawcy w ramach wykonywania przez niego obowiązku doprowadzenia towaru do stanu zgodnego z umową. Powyższe stwierdzenie Trybunał uzupełnia, opierając się na postanowieniach dyrektywy 99/44.

Zgodnie z motywami rozstrzygnięcia przez Trybunał, interpretacja ta znajduje bowiem potwierdzenie w wyrażonej w art. 3 ust. 3 dyrektywy woli ustawodawcy wspólnotowego zapewnienia konsumentowi skutecznej ochrony. Przepis ten stanowi, że każda naprawa lub wymiana powinna być dokonana nie tylko w rozsądnym czasie, ale też bez istotnej niedogodności

³³⁹ Prof. dr V. Trstenjak.

dla konsumenta, w tym w postaci obowiązku zapłaty wynagrodzenia za używanie dobra niezgodnego z umową.

Należy jednak jeszcze raz podkreślić, że problematyka omówionej sprawy dotyczyła wymiany rzeczy w ramach odpowiedzialności za naruszenie zobowiązania przez sprzedawcę z umowy konsumenckiej, a nie odstąpienia od umowy z powodu niezgodności dobra z umową³⁴⁰.

A.2. Uzasadnienie regulacji projektu – rozwój instytucji

Regulacja obowiązku zapłaty wynagrodzenia za korzystanie z przedmiotu świadczenia w razie odstąpienia od umowy stanowi uzupełnienie uregulowania skutków odstąpienia od umowy w zakresie zwrotu świadczeń, ewentualnie surogatów.

Obowiązek z art. II:14 projektu może zostać określony jako odpowiednik na gruncie prawa zobowiązań regulacji o obowiązku samoistnego posiadacza rzeczy do zapłaty wynagrodzenia za korzystanie z niej na gruncie prawa rzeczowego. Strona zobowiązana do zwrotu przedmiotu świadczenia ze względu na odstąpienie od umowy czy to przez nią, czy to przez drugą stronę nie była nieuprawniona do korzystania z tego przedmiotu, aczkolwiek podstawa zwrotu tkwi w naruszeniu zobowiązania w chwili jego wykonania.

Wynagrodzenie za korzystanie z przedmiotu świadczenia wykracza poza zakres określenia korzyści, które przypadły stronie w zamian za przedmiot świadczenia, bowiem to pierwsze może być należne w tym przypadku, w którym przedmiot świadczenia może być zwrócony, natomiast korzyści należą się, w razie gdy nie jest możliwy zwrot przedmiotu świadczenia. Różna jest także wartość korzyści oraz wynagrodzenia za korzystanie z przedmiotu świadczenia, tzn. te pierwsze odpowiadają co do zasady wartości przedmiotu świadczenia z uwzględnieniem jej zmiany wynikającej z upływu czasu oraz ewentualnie warunków ekonomicznych, natomiast wynagrodzenie za korzystanie z przedmiotu świadczenia stanowi zapłatę za korzystanie z niego przez jedną stronę pod niemożność korzystania z niego przez drugą stronę, a zatem wartość „dodaną” do wartości przedmiotu świadczenia.

Znaczenie tej regulacji objawia się w przypadku, w którym strona odstępuje od umowy po upływie określonego okresu, w którym korzystała z przedmiotu świadczenia, niezależnie od tego, że w razie odstąpienia od umowy przedmiot świadczenia podlega zwrotowi. Odstąpienie od umowy nie niweczy jej uprawnienia do korzystania z przedmiotu świadczenia, które dana strona uzyskała na podstawie umowy, ale niweczy uprawnienia o wyrównanie wartości, która przypadła stronie odstępującej od umowy, a przypadłaby ewentualnie stronie naruszającej zobowiązanie, gdyby druga strona odstąpiła od umowy wcześniej.

Uzasadnienie tego rozwiązania ma charakter ekonomiczny, związany z dążeniem do wyrównania pozycji stron, tj. przy uwzględnieniu korzyści, które uzyskała strona bądź strony przez korzystanie ze świadczenia do

³⁴⁰ W zakresie wniosków dla propozycji zawartej w niniejszym projekcie – zob. niżej.

chwili jego zwrotu na podstawie stosunku zobowiązaniowego powstałego z chwilą odstąpienia od umowy.

Powyższy obowiązek został natomiast w projekcie wyłączony względem konsumenta. Wynagrodzenie za korzystanie ze świadczenia w razie jego zwrotu z powodu odstąpienia od umowy nie jest bowiem jednoznacznie dopuszczalne w europejskim prawie konsumenckim, w szczególności w dyrektywie 99/44. Omówiony w poprzedniej części uzasadnienia przypadek podlegający rozpoznaniu przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości pośrednio odnosi się jednakowoż do zagadnienia skutków odstąpienia przez konsumenta od umowy sprzedaży. Można pokusić się jednak o twierdzenie, że uczestnicy postępowania przed Trybunałem, a także Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości wyrażają zapatrywanie o dopuszczalności żądania w tym przypadku wynagrodzenia za używanie z przedmiotu świadczenia, które konsument jest obowiązany zwrócić sprzedawcy jako skutek odstąpienia od umowy. W tym zakresie zwraca się uwagę na motyw piętnasty dyrektywy, w którym zawarte jest dozwolenie dla państw członkowskich pomniejszenia zwrotu świadczenia na rzecz konsumenta o użytek, który ten uczynił z dobra od chwili jego wydania do momentu zwrotu. Rzecznik generalny w opinii do sprawy C – 404/06 z jednej strony wyraził zapatrywanie, że wspomniany motyw nie dopuszcza żądania wynagrodzenia za używanie, ale z drugiej strony podkreślił, iż struktura tego motywu wskazuje, że odnosi się on do przypadku rozwiązania (odstąpienia od) umowy. Z powyższego rzecznik wyprowadza wniosek, zgodnie z którym obniżenie wynagrodzenia (ceny) konsumentowi, do którego zwrotu jest obowiązany sprzedawca, możliwe jest tylko w razie odstąpienia (rozwiązania) od umowy (pkt 55 opinii). Takie zapatrywanie podzielił również Europejski Trybunał Sprawiedliwości, według którego określenie zawarte w motywie piętnastym dyrektywy 99/44 odnosi się do przypadku odstąpienia od umowy przewidzianego w art. 3 ust. 5 dyrektywy. Ze sformułowania zawartego w pkt. 39 orzeczenia z 17 kwietnia 2008 r. wynika, że Trybunał nie dopuszcza możliwości przyjęcia, że wspomniany motyw piętnasty może stanowić ogólną podstawę upoważniającą państwa członkowskie do uwzględnienia używania przez konsumenta dobra niezgodnego z umową dowolnie we wszystkich sytuacjach, w tym w przypadku żądania wymiany zgłoszonego na podstawie art. 3 ust. 3 dyrektywy. Natomiast z powyższego można wnosić, że Europejski Trybunał Sprawiedliwości dopuszcza możliwość żądania wynagrodzenia za korzystanie z dobra przez konsumenta w razie odstąpienia od umowy i obowiązku zwrotu dobra sprzedawcy.

Powstaje jednak kwestia rozumienia zakresu tego wynagrodzenia, do którego zapłaty byłby zobowiązany konsument. W przedstawionym orzeczeniu, jak również w regulacji niemieckiej zakres tego wynagrodzenia wyznaczony jest bowiem według wartości zużycia rzeczy (tzn. amortyzacji). Natomiast w art. II:14 projektu mowa jest o wynagrodzeniu ustalonym według przeciętnych stawek rynkowych w odniesieniu do określonego przedmiotu świadczenia.

Wobec powyższego zespół pracujący nad projektem zdecydował o wyłączeniu obowiązku określonego w art. II:14 wobec konsumenta, co jest dopusz-

czalne w świetle motywu dwudziestego dyrektywy o sprzedaży konsumenckiej, w którym dopuszcza się możliwość zapewnienia wyższego standardu ochrony konsumenta niż przewidziany w postanowieniach dyrektywy. Jest to jednak zagadnienie, które podlegać winno dalszej dyskusji.

A.3. Założenia politycznoprawne

Postanowienie art. II:14 projektu dotyczy kwestii rozliczeń między stronami stosunku umownego, od którego jedna ze stron skutecznie odstąpiła. Strona, która ma obowiązek zwrócić przedmiot świadczenia, winna również zapłacić za korzystanie z niego w celu kompensacji drugiej stronie tej wartości, która nie zostanie zwrócona przy zastosowaniu regulacji o bezpodstawnym wzbogaceniu. Zaproponowane rozwiązanie ma uwzględniać korzyści, które uzyskała strona przez korzystanie z przedmiotu świadczenia, chociaż ze względu na skuteczne odstąpienie od umowy, które niekoniecznie musi być związane z samym przedmiotem świadczenia, jest ona obowiązana do zwrotu drugiej stronie. Potrzeba wprowadzenia takiej regulacji może być dyskusyjna, aczkolwiek wyraża intencję ochrony interesów, które nie zostają dostatecznie zabezpieczone przez określenie obowiązku zwrotu świadczeń.

B. Komentarz

B.1. Cel i znaczenie regulacji

Celem uregulowania zawartego w art. II:14 projektu jest określenie obowiązku zapłaty wynagrodzenia za korzystanie z przedmiotu świadczenia podlegającego zwrotowi w razie odstąpienia od umowy. Zakresem zastosowania wspomnianego postanowienia objęte są przypadki, w których przedmiot świadczenia nie stanowi uprawnienia danej strony do korzystania z określonej rzeczy lub prawa, poza tymi przypadkami, w których strona skutecznie od umowy odstąpiła, zaś druga jest obowiązana do zwrotu tej rzeczy lub prawa.

B.2. Kontekst – zakres zastosowania

Postanowienie art. II:14 projektu uzupełnia reguły rozliczeń pomiędzy stronami w razie odstąpienia przez jedną z nich od umowy, a zatem jest stosowane wraz z art. II:13 projektu oraz zawartym w tym ostatnim odesłaniem do regulacji bezpodstawnego wzbogacenia. Obowiązek zapłaty wynagrodzenia jest traktowany jako jeden z obowiązków powstałych w ramach stosunku zobowiązaniowego powstałego z chwilą odstąpienia od umowy z uwzględnieniem uprawnienia drugiej strony do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem. W razie gdy uprawniona strona skutecznie skorzysta z wymienionego wyżej uprawnienia, druga strona oczywiście nie jest obowiązana do zapłaty wynagrodzenia, tak jak nie jest obowiązana do zwrotu przedmiotu świadczenia, bowiem odstąpienie

nie zostało ubezskutezcznione przez „uzdrowienie” przedmiotu świadczenia. Zakresem zastosowania przedmiotowego postanowienia objęte są stosunki umowne ze względu na jego związek z uprawnieniem do odstąpienia od umowy. Podobnie jak inne obowiązki wynikające z zobowiązaniowego stosunku „rozliczeniowego” powstałego z chwilą odstąpienia od umowy, obowiązek zapłaty wynagrodzenia może być wstrzymany w okolicznościach określonych w art. II:7 projektu, może zostać obniżony na podstawie art. II:8 oraz regulacji art. II:15–17, jak również wartość wynagrodzenia może ulec potrąceniu.

B.3. Wykładnia

Postanowienie art. II:14 projektu określa przesłanki obowiązku zapłaty wynagrodzenia za korzystanie z przedmiotu świadczenia w razie odstąpienia od umowy, sposób ustalenia wartości tego wynagrodzenia, a ponadto wyłącza z zakresu zastosowania tego obowiązku konsumenta. To ostatnie wyłączenie uzasadnione jest w świetle regulacji konsumenckiego prawa wspólnotowego, które nie nakłada na konsumenta takiego obowiązku i konieczności zachowania co najmniej minimalnego poziomu ochrony konsumenta w prawie krajowym.

W zakresie podmiotowym objętym zastosowaniem omawianego postanowienia obowiązek zapłaty wynagrodzenia powstaje w razie odstąpienia od umowy. Chodzi zatem o skuteczne odstąpienie od umowy, tj. przy uwzględnieniu granicy odstąpienia w postaci nieistotności naruszenia zobowiązania, a także po nieskutecznym skorzystaniu przez drugą stronę z uprawnienia do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodnego z zobowiązaniem, bądź braku takiego uprawnienia po tej ostatniej stronie ze względu na okoliczności określone w art. II:10 projektu lub inne wskazane w treści zobowiązania.

Do zapłaty wynagrodzenia obowiązana jest strona korzystająca z przedmiotu świadczenia, a zatem obowiązek ten może być egzekwowany w razie nienależytego wykonania zobowiązania przez drugą stronę, polegającego na wydaniu naruszającego zobowiązanie przedmiotu świadczenia, które podlega zwrotowi bądź w razie naruszenia zobowiązania przez tę stronę, która korzysta(ła) z przedmiotu świadczenia. Obowiązek zapłaty wynagrodzenia spoczywa na stronie korzystającej z przedmiotu świadczenia, ale nie jest ograniczony tylko do tych przypadków, w których to ta strona odstępuje od umowy. Dyskusyjny może być obowiązek zapłaty wynagrodzenia, o którym mowa w art. II:14 projektu, w razie gdy przedmiot świadczenia nie może być zwrócony w naturze, ale strona obowiązana do zwrotu zwraca surogat korzyści w rozumieniu przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (zob. art. 406 k.c.). W tym przypadku można twierdzić, że roszczenie o wynagrodzenie nie jest wykluczone, ale okres, za który przypada, jest odpowiednio skrócony do chwili, w której przedmiot świadczenia istniał i strona z niego korzystała. Kolejna kwestia dotyczy przypadku zbycia przez stronę przedmiotu świadczenia na rzecz osoby trzeciej w okolicznościach art. 407 k.c., czyli nieodpłatnie, i odstąpienia od umowy przez drugą stronę. Można twierdzić w tej sytuacji, że osoba trzecia jest obowiązana do wydania

korzyści, zgodnie ze wspomnianym wyżej postanowieniem kodeksu cywilnego, ale obowiązek zwrotu przedmiotu świadczenia spoczywa na stronie umowy. Jeżeli zatem to strona umowy jest obowiązana do zwrotu przedmiotu świadczenia, to ona również ma obowiązek zapłaty wynagrodzenia za korzystanie z tego przedmiotu, chociaż faktycznie korzystała osoba trzecia. Jest to jednak zagadnienie otwarte na gruncie projektu, w tym ze względu na przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu, które nie podlegały dyskusji w ramach dyskusji nad tą częścią prawa zobowiązań.

Okres, za który należne jest wynagrodzenie za korzystanie z przedmiotu świadczenia, wyznaczony jest momentem początkowym związanym z otrzymaniem przedmiotu świadczenia w rozumieniu faktycznego objęcia władaniem niezależnie od terminu wykonania zobowiązania, a zatem może być związany również z opóźnieniem bądź wcześniejszym przyjęciem świadczenia. Natomiast chwila końcowa wiąże się z odstąpieniem od umowy i zaofiarowaniem zwrotu przedmiotu świadczenia. Samo odstąpienie od umowy nie jest zatem wystarczające, również ze względu na to, że oświadczenie o odstąpieniu od umowy może zostać złożone przez stronę niekorzystającą z przedmiotu świadczenia, za które ma przypaść wynagrodzenie, ale konieczne jest zaofiarowanie zwrotu przedmiotu świadczenia (bądź surogatu). To ostatnie nie musi być z kolei połączone z przyjęciem tego zwrotu przez drugą stronę, ale wystarczająca jest gotowość wydania przedmiotu świadczenia.

W zakresie wysokości wynagrodzenia, art. II:14 § 2 projektu odwołuje się do przeciętnej stawki rynkowej ustalonej za korzystanie z takiego samego bądź najbardziej zbliżonego przedmiotu świadczenia pomniejszonej o ewentualną niedogodność strony korzystającej z przedmiotu świadczenia ze względu na naruszenie zobowiązania przez drugą stronę. Wspomniane pomniejszenie kwoty wynagrodzenia będzie zasadne, w razie gdy to strona korzystająca z danego przedmiotu świadczenia odstępuje od umowy, natomiast nie jest uzasadnione w przypadku, gdy od umowy odstąpi druga strona.

Omawiane postanowienie art. II:14 odwołuje się do przedmiotu świadczenia w ogólności, nie ograniczając zakresu tego określenia do rzeczy lub praw. W związku z powyższym powstaje pytanie o objęcie zakresem zastosowania wymienionego wyżej postanowienia do przedmiotu świadczenia, którym jest kwota pieniężna podlegająca zwrotowi w razie odstąpienia od umowy. Z punktu widzenia możliwości zastosowania art. II:14 projektu nie ma przeciwwskazań dla objęcia jego zakresem również obowiązku związanego ze zwrotem świadczenia pieniężnego. Pojawia się tylko kwestia rozumienia wynagrodzenia za korzystanie z przedmiotu świadczenia, które w przypadku świadczenia pieniężnego przybiera postać odsetek, aczkolwiek nie karnych, tylko ustalonych według stopy procentowej wskazanej przez Narodowy Bank Polski.

Niedogodność, do której odwołuje się postanowienie art. II:14 § 2 projektu jako okoliczność wpływająca na wysokość wynagrodzenia, nie powinna być utożsamiona z ewentualną szkodą, którą strona korzystająca z przedmiotu świadczenia poniosła w związku z naruszeniem zobowiązania. Natomiast jest to okoliczność, która wpływa na wartość przedmiotu świadczenia, mającą znaczenie dla określenia wysokości wynagrodzenia za korzystanie z niego.

B.4. Przykłady

1. A kupił u B samochód. Po sześciu miesiącach od wydania auta A odstąpił skutecznie od umowy ze względu na usterkę samochodu, której naprawienie okazało się niemożliwe.

[A jest zobowiązany do zwrotu samochodu B oraz zapłaty wynagrodzenia za korzystanie z niego, biorąc pod uwagę stan samochodu i na tej podstawie określona wysokość wynagrodzenia na przykład na podstawie średnich stawek za najem samochodu. B jest zobowiązany do zwrotu ceny A wraz z wynagrodzeniem za korzystanie z tych pieniędzy przez okres sześciu miesięcy na podstawie stawki procentowej ustalonej na ten okres przez Narodowy Bank Polski. Kwoty, które winny być zwrócone, mogą ulec potrąceniu do wysokości wartości niższej].

2. A kupił u B samochód, za który miał zapłacić w dwunastu ratach kredytowych. A wpłacił tylko trzy raty i pozostał w opóźnieniu z wpłatą kolejnych. B odstąpił od umowy w całości.

[A jest zobowiązany do zwrotu auta wraz z zapłatą wynagrodzenia do momentu zaofiarowania zwrotu samochodu, natomiast B jest zobowiązany do zwrotu trzech wpłaconych rat przez A wraz z odsetkami za korzystanie ze środków pieniężnych wpłaconych przez A].

3. A wynajął B lokal użytkowy. Ze względu na naruszenie umowy najmu A odstąpił od umowy/wypowiedział umowę z miesięcznym terminem wypowiedzenia. Po upływie terminu wypowiedzenia B nie wydał jednak lokalu przez kolejne dwa miesiące.

[B jest zobowiązany do zapłaty wynagrodzenia za korzystanie z lokalu w okresie od upływu terminu wypowiedzenia umowy do chwili zaofiarowania zwrotu lokalu].